

Κείμενα Κυπριακής Λογοτεχνίας

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Ερωτικά δίστιχα – Ρίμες αγάπης:
λυρικά ερωτικά τραγούδια (Α΄ Λυκείου)

Αρ. 64 [Εμίσεισα 'χ την Κύπρον, για να σθήσει] (σ. 87)

ΟΜΑΔΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Επιμέλεια: Μαριλένα Πόρακου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων, ΥΠΠ

Χαρακτηριστικά ερωτικών δίστιχων

- Λιτότητα, συντομία, πυκνότητα
- Ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος στίχος με ομοιοκαταληξία
- Αυτοτελές και ολοκληρωμένο το νόημα
- Αμεσότητα αφού απευθύνεται στην αγαπημένη στο β' πρόσωπο ενικού
- **Βασικό θέμα:** ο έρωτας – το ποιητικό υποκείμενο/η ποιητική φωνή εκφράζει τα συναισθήματά του (λυρισμός), τον έρωτα, τον πόθο, την αγάπη του προς την αγαπημένη, θαυμάζει την ομορφιά της ⁴

Κρητικές μαντινάδες

Έθελα να 'μαι δάκρυ σου να ζω μες στη μαθιά σου,
για να σου κάνω συντροφιά όντε πονεί η καρδιά σου.

Η Κρήτη με την λευτεριά μονάχα ζευγαρώνει,
και την σκλαβιά την πολεμά και την ε-θανατώνει.

**Μεσ' στης αγάπης τζείν' τ' ανεμοβρόσιν
ασ σου περνά βάρ' της καρκιάς αντρόσιν!**

Κώστας Μόντης, Άπαντα, Συμπλήρωμα Γ', 125

**Μεσ τους αθθούς ολογρονίς εν η Τζιυρκά γεμάτη
σιύφκει τζι ο Πενταδάχτυλος που πάνω τζαι φιλά
την.**

Μιχάλης Πασιαρδής

Σαν την αγάπη την κρυφή

Αναγεννησιακή λογοτεχνία

Σχολιασμός τίτλου-Προβληματισμός:

Ρίμες αγάπης

ρίμα (η) (δύσχυρ. ριμών) 1. η ηχητική σύμπτωση λέξεων ή στίχων στροφής ή ποιήματος σε ένα μέρος τους, κυρ. στην κατάληξή τους· η ομοιοκαταληξία: κάνω – (ομοιοκαταληκτώ) 2. κάθε ποίημα ή στροφή που έχει τέτοια ηχητική αντιστοιχία στις καταλήξεις των στίχων του, κυρ. πρόχειρο, πειρακτικό ή επαινετικό δίστιχο 3. ρίμες κ. (λαϊκότ.) ριμάδες (οι) ομοιοκατάληκτα λαϊκά δίστιχα τραγούδια ΣΥΝ. λειανω-
τράγουδα. ❖ ΣΚΟΛΙΟ λ. ομόηχα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. rima < φρανκον. *riman «θέτω σε σειρά, τακτοποιώ» < αρχ. γερμ. rīm «σειρά, γραμμή». Η λ. παρετυμολογήθηκε κατά τον Μεσαίωνα προς το αρχ. ουσ. ρυθμός, πράγμα που εξηγεί την ορθογραφία του αγγλ. rhyme].

- Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 2002, σ. 1547

Ρίμες αγάπης

- Συλλογή ποιημάτων – κυρίως ερωτικών- που σώζονται σε ένα μόνο χειρόγραφο στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη στη Βενετία.
- Η συλλογή αποτελείται από 156 ποιήματα/ τραγούδια που είναι γραμμένα μεταξύ 1546-1570 στην κυπριακή διάλεκτο (η οποία εξυψώνεται σε λογοτεχνική γλώσσα με τον επιδέξιο χειρισμό της).
- Πολλά αποτελούν μεταφράσεις ή παραφράσεις, μιμήσεις, ελεύθερες αποδόσεις, διασκευές αντίστοιχων ιταλικών ποιημάτων, ιδίως του Πετράρχη και των λεγόμενων «πετραρχικών» ποιητών → **Πετραρχισμός.**

Δημιουργός

- Ο δημιουργός ή οι δημιουργοί της συλλογής είναι άγνωστος/-οι

- Το σίγουρο είναι ότι ο άγνωστος δημιουργός ήταν πολύ καλός γνώστης της ιταλικής γλώσσας και λογοτεχνίας.

- Τα ποιήματα της συλλογής *Ρίμες αγάπης*, σε αντίθεση με τα ερωτικά δίστιχα και τα άλλα δημοτικά, ποικίλλουν σε τεχνοτροπία και ρυθμό.
- Είναι γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο με δουλεμένο στίχο, ο οποίος ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ποιητικής δημιουργίας.

Διερεύνηση

- Το ποίημα είναι επηρεασμένο από την ιταλική αναγεννησιακή ποίηση, άρα υπάρχουν νέα στοιχεία ως προς τη μορφή και τον στίχο που δεν εντοπίζονται στα ερωτικά δίστιχα. Να εντοπίσετε κάποια.

Χαρακτηριστικά

- Μία στροφή η οποία αποτελείται από οκτώ στίχους.
- Κάθε στίχος αποτελείται από έντεκα συλλαβές.
- Η οκτάστιχη αυτή στροφή παρουσιάζει τρεις ομοιοκαταληξίες, που συμπλέκονται κατά ορισμένο αυστηρό τρόπο. Συγκεκριμένα ομοιοκαταληκτούν ο πρώτος στίχος με τον τρίτο και τον πέμπτο, ο δεύτερος με τον τέταρτο και τον έκτο και οι δύο τελευταίοι μεταξύ τους. Η οκτάστιχη στροφή, κατά συνέπεια, έχει την ακόλουθη μορφή ομοιοκαταληξίας: **αβαβαγγ.**

Οκτάβα

Ρίμες Αγάπης, αρ. 120

Ap. 116

***Η ανεράδα του Β. Μιχαηλίδη (σχολικό
εγχειρίδιο ΚΚΛ, τ. Α΄, σ. 150).***

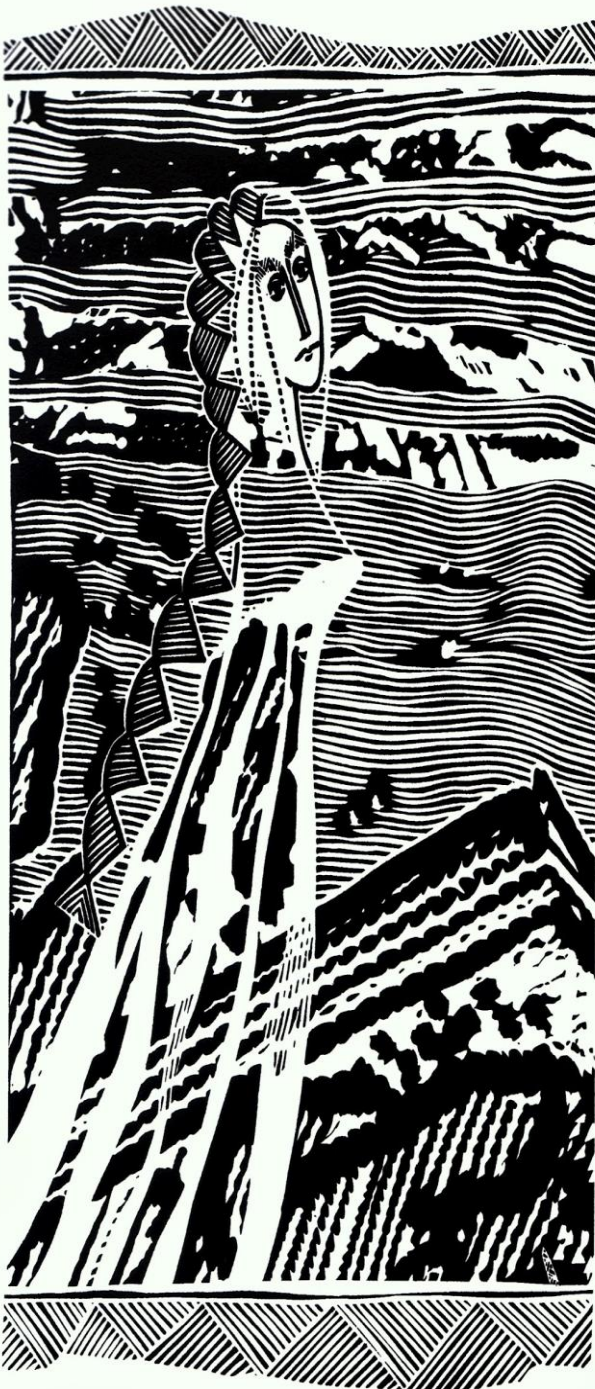
Β. Μιχαηλίδης 18

*Η ανεράδα, ποίηση: Β. Μιχαηλίδη, μελοποίηση: Λ. Λάρκου
ερμηνεία: Αλκ. Ιωαννίδης*

- Γιατί επιλέχθηκε η συγκεκριμένη ποιητική δημιουργία (εάν υπάρχει θεματική συνάφεια με τα ποιήματα που μελετήθηκαν προηγουμένως) και να δικαιολογήσετε τις απαντήσεις σας.

Βασίλης Μιχαηλίδης

- *Η ανεράδα (σχολικό εγχειρίδιο ΚΚΛ, τ. Α΄, σ. 150).*

B. Μιχαηλίδη, *Η ανεράδα - Ρίμες αγάπης*, αρ. 64

α. ως προς το περιεχόμενο

Κ
Ο
Ι
Ν
Α

Σ
Τ
Ο
Ι
Χ
Ε
Ι
Α

- Με τη φυγή της αγαπημένης ο κόσμος του π.υ. διαλύεται, χάνει τα πάντα, παραλύει το μυαλό του, πλημμυρίζει με πόνο, στεναχώρια και βαθιά θλίψη. Εκείνη μπορεί να εξαφανίστηκε όμως το π.υ. την κουβαλά όπου και να πηγαίνει, αφού έχει σημαδέψει την καρδιά του (*Ανεράδα*) → Παρότι το αντικείμενο του πόθου είναι μακριά και δεν έχει καμία επαφή με το π.υ., εντούτοις βασανίζει τους πρωταγωνιστές, αφού η αγαπημένη τους εντυπώνεται βαθιά μέσα τους (αρ. 64 και *Ανεράδα*)
- κοινός τόπος είναι και το αποτέλεσμα που έχει ο έρωτας στην καρδιά τους → ο έρωτας ανακηρύττεται θριαμβευτής και παντοδύναμος

Δ
Ι
Α
Φ
Ο
Ρ
Ε
Σ

- Ο έρωτας, ως ένα βαθμό, δεν είναι ανεκπλήρωτος στην *Ανεράδα*, όμως το αντικείμενο του πόθου εγκαταλείπει το ποιητικό υποκείμενο και η ανεράδα επιχαίρει για την απάτη-κατόρθωμά της (χάχχανον)
- Στις *P.A.* αρ. 64 το π.υ. ξενιτεύεται στην προσπάθειά του να πάψει να φλογίζει την καρδιά του ο έρωτας, ενώ στην *Ανεράδα* το αντικείμενο του πόθου εγκαταλείπει το ποιητικό υποκείμενο.
- το π.υ. δηλώνει στην *Ανεράδα* ότι πλέον κατακλύζεται από φόβο μήπως τέτοια συναισθήματα ξαναγεννηθούν, γι' αυτό και αποφεύγει να συναντηθεί με ανεράδες –μένει εκστατικός, αλαφροϊσκιωτος.

Β. Μιχαηλίδης, Η ανεράδα

- 8 στροφές (2 δωδεκάστιχες και 6 εξάστιχες)
- ο κάθε στίχος είναι οκτασύλλαβος ιαμβικός (το α΄ ημιστίχιο του δεκαπεντασύλλαβου των δημοτικών τραγουδιών), χωρίς ομοιοκαταληξία
- κυπριακή διάλεκτος, ρέουσα και φροντισμένη, σκηνοθετική οργάνωση του ποιήματος – λυρισμός – εκφραστικά μέσα (παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες-οπτικές, ακουστικές, οσφρητικές)

Ρίμες αγάπης, αρ. 64

- οκτάβα
- ιαμβικός ενδεκασύλλαβος
- κυπριακή διάλεκτος, φροντισμένη μορφή,
- λυρισμός

Ράινερ Μαρία Ρίλκε(1875-1926), *Σβήσε τα μάτια μου*

Σβήσε τα μάτια μου· μπορώ να σε κοιτάζω,
τ' αυτιά μου σφράγισέ τα, να σ' ακούω μπορώ.
Χωρίς τα πόδια μου μπορώ να 'ρθω σ' εσένα,
και δίχως στόμα, θα μπορώ να σε παρακαλώ.
Κόψε τα χέρια μου, θα σε σφιχταγκαλιάζω,
σαν να ήταν χέρια, όμοια καλά, με την καρδιά.
Σταμάτησέ μου την καρδιά, και θα καρδιοχτυπώ με το κεφάλι.
Κι αν κάμεις το κεφάλι μου σύντριμμα, στάχτη, εγώ
μέσα στο αίμα μου θα σ' έχω πάλι.

[Μετάφραση: Κωστής Παλαμάς]

- Τόσο στο ποίημα του Ρίλκε *Σβήσε τα μάτια μου* όσο και στο ποίημα αρ. 64 από τις *Ρίμες αγάπης* υπάρχουν αντιθετικά ζεύγη: α) να καταγράψετε δύο αντιθέσεις σε κάθε ποίημα και β) να εξηγήσετε πώς συνδέονται οι αντιθέσεις με τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου σε καθένα από τα δύο ποιήματα.

- **Εάν υπάρχει χρόνος:**
- σονέτο του Πετράρχη (292).
- Η συλλογή ποιημάτων *Ρίμες Αγάπης*, που σώζεται σε ένα μόνο χειρόγραφο στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη στη Βενετία, περιλαμβάνει ποιήματα – κυρίως ερωτικά – που πολλά αποτελούν μεταφράσεις ή παραφράσεις, μιμήσεις, ελεύθερες αποδόσεις, διασκευές αντίστοιχων ιταλικών ποιημάτων, ιδίως του Πετράρχη και των λεγόμενων «πετραρχικών» ποιητών. Έτσι η μελέτη ενός σονέτου του Πετράρχη (292), αποδεικνύει τη συνάφεια των δύο δημιουργημάτων και ως προς το περιεχόμενο και ως προς την αυστηρότητα στη μορφή.
- Δίνεται, επίσης, η ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν μία άλλη μορφή στην οποία μπορεί να εκφραστεί ο δημιουργός, το σονέτο.

Πετράρχης

*Gli occhi di ch'io parlai sí caldamente,
et le braccia et le mani et i piedi e 'l viso,
che m'avean sí da me stesso diviso,
et fatto singular da l'altra gente;*

*le cresse chiome d'òr puro lucente
e 'l lampeggiar de l'angelico riso,
che solean fare in terra un paradiso,
poca polvere son, che nulla sente.*

*Et io pur vivo, onde mi doglio et sdegno,
rimaso senza 'l lume ch'amai tanto,
in gran fortuna e 'n disarmato legno.*

*Or sia qui fine al mio amoroso canto:
secca è la vena de l'usato ingegno,
et la cetera mia rivolta in pianto.*

Τα μάτια, που με τόσο πάθος τραγουδούσα:
τα μπράτσα και τα χέρια και τα πόδια και η όψη
που μ' είχαν (και μαζί και μόνα) στα δύο κόψει
και ξένος μες στον φίλιο κόσμο επερπατούσα:

η κόμη (ο χρυσαφένιος ρύακας) που εκοιτούσα:
του αγγελικού της γέλιου η αστραπή, στα σώψυ-
χα μέσα που τον ουρανό έφερνέ μου σόψιον*,
λίγη στάχτη είναι πια: η Καλλονή είναι α π ο ύ σ α.

Εγώ όμως ζω, στον πόνο μέσα και στη θλίψη:
χωρίς το φως, που τόσο ελάτρευα, έχω μείνει
– με σάπιο ξύλο σε φουρτούνα μόνος. Τα ύψη

της λύρας τής ερωτικής τα καταπίνει
ο θρήνος, που έως τρυγός τη φλέβα μού έχει στύψει
– απότιστο το πνεύμα, και άμουσο πια, σβήνει.

*στα σώψυχα μέσα που τον ουρανό έφερνέ μου σόψιον = μου
χάριζε τον παράδεισο

Συνεξέταση σονέτου αρ. 292 του Πετράρχη με τον αρ. 64 από τις *Ρίμες αγάπης*

ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Και στα δύο ποιήματα είναι έντονος ο έρωτας και το αίσθημα της μοναξιάς. Στην περίπτωση με τις P.A. ο έρωτας – εχθρός του σκίζει την καρδιά του με τις σαϊτιές, τον απογυμνώνει εσωτερικά, στην περίπτωση του ποιήματος του Πετράρχη η απουσία του έρωτα εξαιτίας της απουσίας της αγαπημένης του τού αφαιρεί κάθε ρανίδα δημιουργίας και τον απογυμνώνει εσωτερικά και καλλιτεχνικά. Γενικότερα είναι όμοια η ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα π.υ. (πόνος, θλίψη, στεναχώρια).
- Η απουσία και η απομάκρυνση από το αντικείμενο του πόθου (είτε εξαιτίας ηθελημένου ξενιτεμού είτε θανάτου) ισοδυναμεί με θάνατο των συναισθημάτων της ευφορίας, της χαράς και της ευτυχίας για το π.υ.
- Το κλίμα, τα συναισθήματα, ο ύμνος προς τον έρωτα και το αντικείμενο του πόθου το οποίο παρουσιάζεται εξιδανικευμένο είναι κοινές συνιστώσες στα ποιήματα αυτά.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Στις P.A. αρ. 64 το π.υ. ξενιτεύεται για να ξεχάσει την αγαπημένη του, στον Πετράρχη ο πόθος και ο έρωτας τον μετατρέπουν σε ξένο σε έναν κόσμο που υπήρξε πολύ οικείος.

Πετράρχης, αρ.292

Μορφή

- **Σονέτο:**

- μέτρο: ίαμβος, στίχοι ενδεκασύλλαβοι

- αποτελείται από 4 στροφές (οι δύο πρώτες από 4 στίχους ή καθεμιά, οι δύο τελευταίες από 3 στίχους η καθεμιά → συνολικά 14 στίχοι)

- στις τετράστιχες στροφές ομοιοκαταληξία σταυρωτή (αββα), ενώ στις τρίστιχες στροφές ισχύει το σχήμα γδγ, γδγ

- στο σονέτο η βασική ιδέα περιέχεται στον τελευταίο στίχο.

- λυρισμός, συγκίνηση, εκφραστικά μέσα (παρομοιώσεις, μεταφορές, εικόνες, αντιθέσεις)

Οκτάβα και σονέτο απαιτούν αυστηρή μορφή, άρα απαραίτητη προϋπόθεση είναι η δεξιοτεχνία από τον δημιουργό τους

Συνεξέταση *Ανεράδας*, Πετράρχη, Ρ.Α. αρ. 64

ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- Τονίζεται και στα δύο ποιήματα (σονέτο 292 του Πετράρχη με την *Ανεράδα* του Β. Μιχαηλίδη) η εξωτερική ομορφιά της αγαπημένης (κυρίως στο ποίημα του Πετράρχη, όπου η εξωτερική εμφάνιση της κοπέλας υπερτονίζεται και με το επίθετο *Καλλονή*, η όψη, τα μάτια, η κόμη, κ.ά), τα οποία παρασύρουν το π.υ. σε έναν άλλο κόσμο που δεν είχε γνωρίσει μέχρι τη στιγμή της συνάντησής τους –τον παράδεισο. Αισθάνεται ξένος στον κόσμο όπου πριν περπατούσε
- Τα συναισθήματα εξαιτίας της απουσίας της αγαπημένης είναι κοινά και με αυτά του π.υ. στην *Ανεράδα* και τις Ρ.Α. αρ. 64 (πόνος, θλίψη, μελαγχολία)

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Η *Καλλονή* (Πετράρχης, αρ. 292) είναι απύσα (στ. 8) ενώ στον αμέσως επόμενο η αντίθεση (ενώ όμως ζω) μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το αντικείμενο του πόθου έχει πεθάνει (στις Ρ.Α. αρ.64 το π.υ. οικειοθελώς ξενιτεύεται)
- Η απουσία της αγαπημένης δηλώνει και την απουσία της έμπνευσης, της δημιουργίας, ο ίδιος ως δημιουργός ακυρώνεται, σιωπά, αφού ο θρήνος κυριαρχεί (Πετράρχης)